

Förbudet mot dubbelbestraffning – bara vid skattebrott?

Av artikel 4.1 i Europakonventionens sjunde tilläggsprotokoll och artikel 50 i EU:s stadga om de grundläggande fri- och rättigheterna följer att en person inte får lagföras (åtalas) eller straffas två gånger för ett och samma brott. Som många känner till vid det här laget har Högsta domstolen (HD) genom ett beslut i juni 2013 förklarat att det svenska systemet med både skattetillägg och straffrättsliga sanktioner vid oriktiga uppgifter i skatteförfarandet strider mot denna rättighet. Förutsättningarna för förbudet mot dubbelbestraffning är, såsom HD har förklarat i domen, följande:

”Rätten att inte bli lagförd eller straffad två gånger för samma brott (gärning) omfattar systemet med skattetillägg och påföljd för brott mot skattebrottslagen. Rätten gäller med avseende på såväl mervärdesskatt som andra skatter och avgifter. Rätten ska iakttas när skattetillägg och påföljd för skattebrott aktualiseras för en och samma fysiska person, också när en juridisk person är primärt ansvarig för skattetillägget. Det föreligger hinder mot åtal för skattebrott så snart Skatteverket har fattat ett beslut om att ta ut skattetillägg, oavsett om beslutet har vunnit laga kraft eller inte. Däremot ska rätten att inte bli lagförd eller straffad två gånger för samma brott normalt inte hindra åtal och dom för bokföringsbrott av det skälet att skattetillägg har tagits ut”.

HD:s beslut innebär, i korthet, att en person som ålagts att betala skattetillägg för vissa handlingar, eller viss underlåtenhet, inte därefter kan åtalas för skattebrott. ”Förbudet” gäller retroaktivt från och med den 10 februari 2009.

Även om förbudet mot dubbel lagföring och bestraffning inte endast gäller skattetillägg respektive skattebrott är det – än så länge – bara detta som HD har prövat. Frågan är då vilka övriga förfaranden som kan komma att bedömas på samma sätt?

Redan nu har röster höjts, om än i begränsad utsträckning, för att den som dömts för en hastighetsöverträdelse av viss grad inte, per automatik, ska få körkortet återkallat eftersom det kan anses vara två olika sanktioner för samma brott. Ett motargument är naturligtvis att den som gjort sig skyldig till en hastighetsöverträdelse kan anses vara olämplig att fortsätta köra bil och att det därför finns en trafiksäkerhetsaspekt att ta hänsyn till (på samma sätt som den som dömts för ekonomisk brottslighet inte anses lämplig att få fortsätta att bedriva näringsverksamhet och därför kan meddelas näringsförbud). Frågan har prövats bl.a. av Regeringsrätten i mål nr RÅ 2000 ref 65, varvid det konstaterades att ett beslut om återkallelse visserligen utgör ett straff i den mening som avses i artikel 4.1 i Europakonventionens sjunde tilläggsprotokoll, men att de dubbla förfarandena med en straffrättslig påföljd och ett myndighetsbeslut avseende återkallelse inte stred mot rätten att inte lagföras eller straffas två gånger. Skälen härför var att:

”Den svenska ordningen innebär att den som åtalas för ett trafikbrott redan från början vet – eller bör veta – att en lagkraftvunnen fällande dom normalt kommer att följas av ett körkortsingripande. Det förhållandet att detta ingripande sker i ett separat förfarande synes inte innebära att trygghets- och rättssäkerhetsintressena eftersätts. Den svenska ordningen synes med andra ord inte strida mot ändamålet bakom artikel 4.1.

Man kan naturligtvis ha olika uppfattningar om Regeringsrättens slutsats, men det torde vara svårt att argumentera mot att den som begår en allvarligare trafikförseelse är – eller bör vara – medveten om att detta

också kan innebära att körkortet kan återkallas. Emellertid är det så att även andra typer av brott kan leda till att en återkallelse sker. Kan man då applicera samma resonemang på annan typ av brottslighet än trafikbrott, d.v.s. kan man förutsätta att den som gjort sig skyldig till och straffas för exempelvis en grov misshandel ska ha varit införstådd med att detta också kan leda till att hans eller hennes körkort återkallas? För den som döms till ett längre fängelsestraff för ett allvarligt brott är måhända inte återkallelsen av körkortet en stor sak i sammanhanget, men av principiella skäl torde frågan vara av samma betydelse som vid fallet med skattebrott och skattetillägg. Vad som naturligtvis också kan diskuteras är om den som begår ett, visserligen allvarligt brott, på grund av detta är olämplig som bilförare.

Vilka ytterligare förfaranden som kan komma att bedömas på samma sätt som skattebrott/skattetillägg återstår att se. Det kan dock antas att svenska domstolar, såväl allmänna som förvaltningsrättsliga, efter HD:s beslut allt oftare kommer att ställas inför en situation där en part, med hänvisning till HD:s ställningstagande, kommer att argumentera för att han eller hon dubbelbestraffas vid en fällande dom eller vid ett beslut från myndighet.